

Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Науково-дослідному інституті вивчення
проблем злочинності ім. академіка В.В.
Сташиса НАПрН України
доктору юридичних наук, старшому
науковому співробітнику
Наталії ГЛИНСЬКІЙ

ВІДГУК

офіційного опонента

**кандидата юридичних наук, доцента Рогальської Вікторії Вікторівни
на дисертацію Тализіної Яни Олегівни на тему:
«Нормативне забезпечення та реалізація конфіденційного
співробітництва у кримінальному провадженні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дослідження. Первинним етапом оцінки змісту дисертаційного дослідження є визначення актуальності роботи, та нагальності вирішення завдань, які у ній поставлені. Законодавець у 2012 році з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) докорінно змінив не лише завдання кримінального провадження а і суттєво трансформував та впровадив нові інститути за допомогою яких учасники кримінального процесу ці завдання виконують. Поява інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі- НСРД) у вітчизняному кримінальному процесі не лише вплинула на підвищення ефективності реалізації зазначених завдань а і спричинила багато суперечностей. Так, доволі спірним положенням Глави 21 КПК на сьогодні залишається ст. 275 КПК України, яка регламентує використання конфіденційного співробітництва. Вказана норма, як доволі влучно зазначає дисертантка на стор. 18 є спробою перенесення негласних методів співпраці громадян із правоохоронними органами в рамках оперативно-розшукової діяльності, і одночасно квінтесенцією кращих європейських стандартів роботи з агентами-інформаторами. Безумовно, невизначеність науки та неоднозначність практики негативно впливає на кримінальний процес в

цілому та на досягнення завдань кримінального провадження.

Незважаючи на те, що в українській правовій науці є достатня кількість праць вчених, присвячена дослідженню негласних слідчих (розшукових) дій та роді конфідентів серед яких слід виокремити роботи таких вчених, як: М.В. Багрій, О.М. Бандурка, А.А. Венедіков, О.В. Глушков, М.Л. Грібов, Б.М. Качмар, О.І. Козаченко, О.Б. Комарницька, В.В. Комашко, Г.В. Коновалова, О.В. Музиченко, М.А. Погорецький, А.Б. Паршутін, А.В. Савченко, Є.Д. Скулиш, В.О. Смірнова, О.В. Соколов, С.І. Спільник, Г.К. Тетерятник, В.Г. Уваров, С.Б. Фомін., А.М. Янчук, К.В. Антонов, Ю.І. Гекова, Н.О. Гольдберг, П.В. Горбенко, С.М. Мороз, В.Д. Музиченко, С.М. Салтиков, Д.Б. Сергєєва, В.В. Стріжук, О.О. Подобний, С.Р. Тагієв, І.Р. Шинкаренко, В.І. Максимов та ін. Однак, до цього часу на монографічному рівні ніхто із науковців не розглядав використання конфіденційного співробітництва як повноцінний спосіб отримання інформації, корисної для цілей досудового розслідування та як самостійний вид НСРД.

Про актуальність роботи свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами: дисертацію виконано згідно з науково-дослідною роботою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України «Теоретичні основи якості кримінального процесуального законодавства України» (Номер державної реєстрації 0117U000284). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України (постанова № 6/1 від 30.10.2019).

Ознайомлення з дисертацією дає підстави для певної загальної оцінки роботи. Дисертація оформлена згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 року та у відповідності до Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 року.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Значну увагу авторка приділяє методології дослідження. Дисертантка використала загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, обрані із урахуванням мети і завдань дослідження, зокрема: *метод узагальнення* сприяв формуванню цілісних висновків на основі окремих фактів (підрозділи 2.2 і 3.2), *метод спостереження* на емпіричному рівні дозволив виявити проблеми із застосуванням ст. 275 КПК та сформулювати конкретний предмет нашого дослідження (підрозділи 1.2 і 3.1); застосування *методу соціологічних досліджень* (у формі проведення анкетування) надало можливість отримати зріз думок фахівців з основних проблемних питань використання конфіденційного співробітництва (підрозділи 1.1, 3.1, 3.2, розділ 2); *порівняльно-правовий метод* використовувався в контексті як оцінки досвіду ОРД під час налагодження добровільної співпраці з громадянами, так і в контексті звернення до позитивного зарубіжного досвіду з метою удосконалення правозастосовної практики (підрозділи 1.2, 1.3); *метод теоретико-правового моделювання* дозволив сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства (підрозділи 2.3, 3.3).

Належними є **законодавча та доктринальна бази дослідження** відповідної сфери регулювання суспільних відносин, яка складається з Конституції України, міжнародних нормативно-правових актів, КПК та КК, інших законів України, рішень Європейського суду з прав людини, підзаконних нормативно-правових актів, інтерпретаційних актів вищих судових інстанцій України, законодавства окремих зарубіжних держав. Теоретичну основу роботи стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків кримінального процесу і права.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджена якісним аналізом наявних літературних джерел, перелік яких складається з 187 найменувань.

Репрезентативною є емпірична база дослідження, яку становлять рішення ЄСПЛ, Верховного Суду, результати проведеного узагальнення судової практики, зокрема рішення судів першої інстанції, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень. Також у межах дослідження проведено анкетування, під час якого опитано 302 фахівця з питань кримінальної юстиції: суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, науковців. Окремі дані одержані автором шляхом подання до офіційних державних органів запитів на отримання публічної інформації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що здійснене дослідження є одним із перших в Україні після прийняття КПК 2012 року комплексним науковим дослідженням використання конфіденційного співробітництва як самостійного процесуального інструменту отримання доказів у кримінальному провадженні в контексті НСРД. Комплексний підхід до опрацювання та аналізу наукових джерел та законодавчих норм, аналітичні здібності авторки, створили основу до формулювання власних наукових положень, висновків, рекомендацій щодо нормативного забезпечення та реалізації конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні.

До найважливіших положень, що містять наукову новизну, на думку опонента, слід віднести наступні: аргументація необхідності внесення змін до ст. 275 КПК та п. 4.12.4 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю; розроблення алгоритму порядку залучення особи до конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні з урахуванням процесуального статусу слідчого, прокурора та співробітників оперативних підрозділів, вимог таємного діловодства та положень ЗУ «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Слушними та вельми актуальними є й інші пропозиції дисертанта, зокрема розроблення алгоритму узгодження вимог ст. 104 КПК (щодо надання протоколу процесуальної дії для ознайомлення і підписання її учасниками) із фактом відсутності у конфідента, який є учасником НСРД,

доступу і допуску до держаної таємниці.

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій. Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальності 081 «Право».

Практичне значення роботи Тализіної Я.О. полягає у тому, що наукові положення, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у різних сферах діяльності: а) у науково-дослідницькій сфері – для подальших наукових досліджень використання конфіденційного співробітництва як самостійного процесуального інструменту отримання доказів у кримінальному провадженні; б) у законотворчій діяльності – для вдосконалення норм кримінального процесуального законодавства України з окреслених у роботі питань (додатки Д, Е); в) у правозастосовній діяльності – для створення методологічного підґрунтя роботи правоохоронців, формування єдиної судової практики з питань порядку залучення особи до конфіденційного співробітництва та використання доказів, отриманих внаслідок такої співпраці; г) у навчальному процесі – під час викладання курсу кримінального процесу та інших кримінально-процесуальних дисциплін, а також підготовки навчально-методичних матеріалів з кримінального процесу (додатки М, Н).

Про належний рівень **апробації та впровадження результатів дисертації** свідчить участь дисертантки у чотирьох науково-практичних заходах з публікацією тез доповідей. Результати дослідження також апробовані у трьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України; одній статті, опублікованій у періодичному науковому виданні іншої держави.

Зміст та оформлення дисертації. Дисертація характеризується логічним і чітким змістовим наповненням, відповідно до плану. Архітектоніка забезпечує комплексність та системність опрацювання

проблематики. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дисертації «Теоретико-прикладні основи дослідження конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні» авторка зосередила увагу на загальнотеоретичних аспектах досліджуваної проблематики. Констатовано, що більшість юристів сьогодні вважають конфіденційне співробітництво лише допоміжним інструментом для успішного проведення інших НСРД, подекуди – виключно як агентурний спосіб отримання інформації оперативними підрозділами (підміняючи поняття конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні поняттями конфіденційного та негласного співробітництва під час проведення оперативно-розшукової діяльності). Окрема увага приділена ретроспективному порівнянню оперативно-розшукових заходів та НСРД, які передбачають співпрацю правоохоронців із фізичними особами в контексті євроінтеграційного реформування кримінального процесу незалежної України. Дисертанткою виокремлено також специфічні ознаки конфіденційного співробітництва як самостійної НСРД та досліджено досвід використання інформаторів, агентів, довірених осіб тощо у США, Німеччині, Франції, Італії, Бельгії, Нідерландах. Проаналізовано особливості найефективніших зарубіжних моделей співпраці з фізичними особами та систематизовано критерії забезпечення справедливого судового розгляду, напрацьовані ЄСПЛ під час розгляду скарг про порушення ст. 6 ЄКПЛ.

В другому розділі дисертації «Проблемні питання залучення осіб до конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні» авторкою ґрунтовно розглянуто проблематику, пов'язану із визначенням процесуального статусу у кримінальному провадженні осіб, які залучаються до конфіденційного співробітництва, через систематизацію їхніх процесуальних прав та обов'язків, гарантій діяльності. Поряд із пропозиціями надання конфіденту статусу свідка, потерпілого або

підозрюваного, аргументовано доцільність віднесення осіб, які виступають інформаторами та сприяють організації і проведенню НСРД у кримінальному провадженні і не беруть активної участі у проведенні інших НСРД, до «інших осіб» у розумінні ч. 6 ст. 246 КПК України, що дозволить забезпечити їм конфіденційність за відсутності підстав для застосування заходів забезпечення безпеки та доведено, що для гарантування безпеки конфідента та з метою забезпечення допустимості доказів, отриманих у результаті конфіденційного співробітництва, на практиці доцільно використовувати документальне оформлення залучення особи до конфіденційного співробітництва в порядку ст. 275 КПК України.

Третій розділ дисертації «Особливості збирання, перевірки та оцінки доказів, що формуються за участі осіб, залучених до конфіденційного співробітництва» присвячено порядку отримання доказів у кримінальному провадженні за участі конфідента, проблемах дослідження та оцінки таких доказів. Установлено, що отримання допуску та доступу до державної таємниці для конфідента в межах розумних строків відповідно до чинного законодавства є неможливим, водночас це не впливає на допустимість доказів, отриманих за допомогою конфіденційного співробітника. Задля розкриття особливостей використання конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні запропоновано класифікувати усі види НСРД на: НСРД, у яких безпосередня участь конфідента неможлива через специфіку засобів та методів їх проведення та НСРД, до проведення яких може бути безпосередньо залучено конфідента. В основі вказаної класифікації лежить нормативно закріплений у ч. 1 ст. 275 КПК поділ використання конфіденційного співробітництва на дві форми: 1) використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва; 2) залучення конфідента до проведення інших НСРД у випадках, передбачених КПК. Задля вирішення проблеми проведення процесуальних дій у суді з учасником кримінального провадження, у т.ч. і конфідентом, до якого застосовано такий захід забезпечення безпеки як

забезпечення конфіденційності відомостей про особу, авторкою запропоновано алгоритм допиту свідка зі зміненими персональними даними, який гарантуватиме дотримання основоположних прав як самого свідка, так і обвинуваченого.

Робота побудована відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, є логічною, структурні елементи взаємопов'язані між собою, висновки - обгрунтовані та доказові, рекомендації - доцільні та витребувані для удосконалення вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу - науковий. Висновки відповідають поставленим завданням дослідження у межах обраного об'єкта та предмета, містять розроблені авторкою теоретичні наукові положення, практичні рекомендації. Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом, позитивно оцінюючи зміст дисертації Тализіної Я.О. та наголошуючи на її відповідності вимогам до робіт, які подані на здобуття ступеня доктора філософії, вбачаємо за доцільне висловити особисту думку щодо окремих її положень та висновків, які можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту роботи, або ж є такими, що потребують додаткової аргументації:

1. Дисертантка досліджуючи суб'єктів, які уповноваженні на проведення НСРД (підр. 2.2) та особливості проведення НСРД за участі особи, залученої до конфіденційного співробітництва (підр. 3.2.) не згадує дізнавача, попри те, що відповідно до п.п.2, 3 ч.2 ст. 40-1 та ст. 300 КПК України вищезазначений учасник під час здійснення дізнання уповноважений проводити НСРД, що передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України та доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам.

2. Серед доволі слушних пропозицій дисертантки щодо вдосконалення регламентації конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні, Тализіна Я.О. пропонує внести зміни до ч. 1 ст. 275 КПК

України та викласти її у такій редакції «Під час досудового розслідування слідчий або прокурор, прийнявши рішення про залучення до конфіденційного співробітництва учасника кримінального провадження, має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва, а також залучати цю особу» (стор. 283), залишаючи при цьому поза увагою осіб, які виступають інформаторами та сприяють організації і проведенню НСРД у кримінальному провадженні, про яких авторка зазначає у п. 8 Висновків до дисертації.

3. У підрозділі 2.3. дисертантка на ґрунтовному рівні здійснила дослідження правових гарантій реалізації права на безпеку осіб, залучених до конфіденційного співробітництва, проте поза увагою залишила проект Закону України « Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя» (реєстр. № 5751 від 12.07.2021). Під час публічного захисту дисертації було б слушно дізнатися думку дисертантки наскільки вищезазначений законопроект може гарантувати права на безпеку осіб, залучених до конфіденційного співробітництва.

4. Введення воєнного стану в Україні та внесенням змін до КПК України Законами України: № 2201-IX від 14.04.2022 № 2108-IX від 03.03.2022, № 2110-IX від 03.03.2022, № 2111-IX від 03.03.2022, №2125-IX від 15.03.2022, № 2137-IX від 15.03.2022, № 2160-IX від 24.03.2022, № 2198-IX від 14.04.2022, № 2201-IX від 14.04.2022, № 2462-IX від 27.07.2022, зумовили істотні зміни у сфері кримінальної юстиції, зокрема і щодо проведення НСРД, проте в дисертації Тализіної Я.О. не здійснюється аналіз таких нововведень та їх впливу на реалізацію конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні. Однак, висловленні зауваження не зменшують цінність виконаної роботи. Ці зауваження не носять принципового характеру, не впливають на загальне позитивне враження від виконаного дослідження та сформульованих автором пропозицій.

Загальний висновок: за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, за оформленням, а також за кількістю та обсягом публікацій, повнотою опублікованих матеріалів, дисертація «Нормативне забезпечення та реалізація конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні», виконана Тализіною Яною Олегівною є завершеною працею та відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених Наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 року (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії № 44 від 12 січня 2022 р., а її автор - Тализіна Яна Олегівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі права.

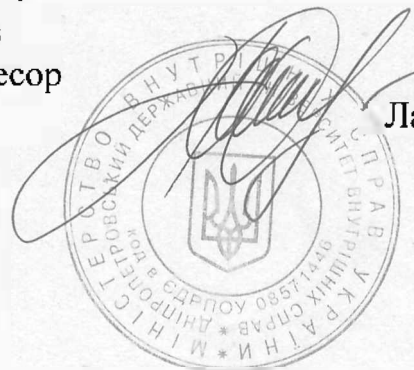
Офіційний опонент:

професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Вікторія РОГАЛЬСЬКА

Підпис Рогальської В.В. засвідчую:

проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України

Лариса НАЛИВАЙКО